

MAPPING SPATIAL RELATIONS, THEIR PERCEPTIONS AND DYNAMICS:
THE CITY TODAY AND IN THE PAST/KARTIRANJE PROSTORSKIH
ODNOSOV, NJIHOVEGA DOJEMANJA IN DINAMIK: MESTA DANES IN V
PRETEKLOSTI: Z DELAVNICE V ERFURTU

18. maja 2012 je na Univerzi v Erfurtu v organizaciji Oddelka za zgodovino in kulture prostorov v moderni dobi (*Geschichte und Kulturen der Räume in der Neuzeit*) tamkajšnje Filozofske fakultete potekala delavnica *Mapping Spatial Relations, their Perceptions and Dynamics: The City Today and in the Past*. Poleg obeh pobudnikov in organizatorjev, Ekkerharda Schönherra in Susanne Rau, ter še treh udeležencev iz Nemčije (Michael Dickhardt; Göttingen, Leif Scheuermann; Stuttgart, Wolfgang Spickermann; Erfurt) so na njej sodelovali predavatelji in diskutanti iz Avstrije (Georg Gartner), Francije (Bernard Gauthiez, Olivier Zeller), Španije (Manuel Guàrdia Bassols), Velike Britanije (Richard Rodger, Benjamin N. Vis) in Slovenije (Urška Perenič). Delavnica je posredno preverjala interdisciplinarno sodelovanje različnih strok pri kartiranju prostorskih odnosov in percepcij prostora. O tem pričajo že različni profili sodelujočih, med katerimi s(m)o bili kartografi, arhitekti, zgodovinarji, etnologi, teologi, literarni znanstveniki.

Po odprtju in pozdravnem nagovoru S. Rau je Manuel Guàrdia Bassols iz Barcelone predaval o razvoju urbanih struktur na primeru Barcelone, pri čemer se je osredotočil na dolgotrajnejše strukture (npr. razvoj zgodovinske četrti El Raval). V referatu je postregel z raznovrstnim slikovnim gradivom oz. kartami, kar je olajševalo sledenje tudi nearhitektom. Med bolj zanimivimi so bile karte, ki so prikazovale oblikovanje mreže ulic po stoletjih in poselitveni vzorec glede na socialni status prebivalcev, in sinoptične karte, izdelane na podlagi katastra, iz katerih je bilo razvidno, kako so se časovno spreminjali predeli mesta. Bassols je pri razlaganju razvoja Barcelone govoril o pojavu urbane spužve (*sponge effect*), ki je povezan z demografskimi spremembami, zaradi katerih je moralo mesto sprejeti več prebivalcev (na arhitekturni ravni je to ponazoril s pojavljanjem večstanovanjskih hiš). Zraven je predstavil proces suburbanizacije mesta. Zaključil je z očrtom urbane strukture mesta v 19. stoletju z ozirom na politične, ekonomske, socialne in demografske dejavnike.

Kot drugi se je namesto E. Schönherra, ki bi s svojim referatom (predstavljenem v sklepnem delu znanstvenega srečanja) lahko bolj logično nadaljeval Bassolsovo predstavitev urbanega razvoja katalonske prestolnice, predstavil Georg Gartner s kartografskega inštituta na Dunaju z referatom *Putting Emotions in Maps – The Wayfinding Example*. Gartner, ki je tudi predsednik mednarodnega združenja kartografov, je najprej omenil nujnost interdisciplinarnega sodelovanja različnih strok pri kartiranju prostorskih odnosov in nadaljeval s tezo, da karte vedno lažjejo, s čimer je izzval daljšo diskusijo. Pojasnil je, da je predvsem želel izpostaviti vlogo subjekta pri dojetju prostora, zaradi česar pri prikazovanju nujno prihaja do selekcije prostorskih entitet. Glavni del referata je bil namenjen emotivnim vidikom dojetja prostora, kar je med drugim predmet raziskovalnega projekta *EmoMap* (2011–2012). Uporabil je primer androidnega pametnega telefona in podatkovne baze, v kateri so zbrane različne percepcije oz. subjektivni odzivi na različne predele Dunaja. Upo-

rabnikov telefon iz te baze črpa in na ta način ustvarja predstavo o mestu. Referent je poudaril, da vseeno ne gre toliko za individualne percepcije, ampak prej vzorce doživljanja in obnašanja, saj uporabniki svoje odzive in doživljanja navadno posredujejo s stališča različnih vlog (npr. turista). Možnost vpliva na vzorce dojetanja prostora ima tudi uporabnik telefona, saj vsak človek urbani prostor oz. njegova območja dojema različno (npr. nekatera se mu zdijo nevarna, druga prijetna), kar je pogojeno z emocijami. G. Gartner je napovedal, da bodo vse (prostovoljno) zbrane informacije o percepcijah prostora ob koncu projekta javno dostopne. Medtem ko bo uporabna vrednost zbranih podatkov v izpopolnitvi navigacijskega sistema za pešce (npr. s pešcem prijaznimi potmi), pa bi bila za (literarnega) zgodovinarja koristnejša akumulacija in hranjenje zgodovinsko spremenljivega (literarnega) dojetanja prostora.

Bernard Gauthiez in Olivier Zeller z Univerze v Lyonu sta govorila o georeferenciranju prostorskih podatkov iz pisnih virov in možnostih za njihovo povezovanje v GIS. Med pisne vire spadajo arhivski viri, katastrski načrti, historične karte mesta, načrti posestev oz. prikazi gospodarsko-organizacijskih in pravnih enot za različna obdobja, sistem naslovov, ki v obravnavanem primeru ni obstajal in ga je bilo potrebno na podlagi obstoječih virov šele oblikovati, razni dokumenti in celo inicialke lastnikov hiš, na podlagi česar je potekala rekonstrukcija topografije Lyona. – Med viri oz. elementi zgodovinskega védenja o urbanih prostorih je Schönherr opozoril še na pomen potopisov in mestnih vedut. – Niso bile pa ne v enem ne v drugem primeru niti omenjene literarne diskurzivne prakse, kar je nekoliko začudilo. Moje stališče, da literature v obravnavi mest prav tako ni mogoče spregledati, je naletelo na vsesplošno odobravanje, vendar s strani francoskih predavateljev ni bil podan noben odgovor; tudi ne, zakaj je bila literatura kot vir za preučevanje v primeru Lyona čisto spregledana. To si je deloma mogoče pojasniti z (njunim) nepoznavanjem literarnovednega disciplinarnega področja. Bolj navdušujoča je bila predstavitev zgodovinskega Lyona s pomočjo GIS, kar je del projekta, ki ima svoje korenine v poznih 90. letih prejšnjega stoletja. Poleg prvega katastrskega načrta (1830–1831) so pri rekonstrukciji topografije mesta uporabili več kot 300 historičnih kart, popise prebivalstva in davkopllačevalcev, saj so bili koristen vir informaciji pri ugotavljanju lastnikov hiš oz. stavb. Vsakega izmed virov so kartirali posebej, kar pomeni, da obstaja več podatkovnih baz, ki so povezane med seboj. Rezultat tega je večplastno zasnovana karta mesta, na kateri se vse naštete vrste podatkov povezujejo v kompleksno celoto. Z vidika prostorsko orientirane literarne vede je bil spet koristnejši metodološki del, saj sta referenta predstavila vrste podatkov, ki jih je mogoče in relevantno kartirati in segajo od fizično- do družbenogeografskih entitet (zemljišča; bodisi lastniška bodisi najemniška), družbene skupine in njihovi akterji (verske skupine, imigranti, družbene elite itd.), gospodarska organizacija prostora (industrijska območja, luksuzne trgovine, ustanove in institucije), oblike in načini bivanja (vrste stanovanj, oblike sobivanja, gospodinjstva), ulična omrežja itn. Tako informativne karte bi bile lahko podlaga za pojasnjevanje razvoja literarne kulture na izbranih območjih (npr. prostorska distribucija ustanov, med drugim. kulturno-literarnih, v perspektivi gospodarske, administrativne, socialne organizacije in stratifikacije urbanega prostora) in bi presegle ozkost izoliranih razlag. Vendar bo o tem morala razmisliti literarna veda sama.

V popoldanskem delu delavnice se je po skypu iz Edinburgha oglasil Richard Rodger, ki se ukvarja s socialno in ekonomsko zgodovino škotske prestolnice s poudarkom na 19. stoletju. Med njegovimi aktualnimi raziskavami omenimo raziskave javnega zdravstva na Škotskem v viktorijanski dobi ter analize pravnih in institucionalnih dejavnikov, ki so vplivali na urbani razvoj Edinburgha. Na delavnici je namegal govoriti o problematiki meja pri kartiranju, kar bi bilo koristno tudi za namene literarnega kartiranja, a se je povezava prekinila. Zatem je Leif Scheuermann predstavil nekaj idej za vizualno predstavljanje prostorskih (in časovnih) odnosov med entitetami. Zavzel se je za podatkovno podprto digitalno kartiranje ter kombiniranje različni virov podatkov (karte, grafi, tabele, teksti, slikovno gradivo, Wikiviri itd.). Ker je sodelavec mednarodnega projekta AIDA (*Adaptiver, Interaktiver, Dynamischer Atlas zur Geschichte*) (2010–), je bil ta na kratko orisan. Cilj projekta je oblikovati podatkovno bazo za delovanje interaktivnega atlasa evropske zgodovine in posebej zgodovine sredozemske Evrope, ki naj bi prikazoval spremembe v prostorskih in časovnih dimenzijah ter na ta način seznanjal z zgodovinskimi procesi oz. razvojem v tem prostoru. Toda v debati se je izkazalo, da razen sicer interesantnih idej, ki so bile predstavljene na začetku Scheuermannovega prispevka, vendarle (še) nimamo orodja, s katerim bi se dalo prikazati npr. kompleksnost zgodovinskega dojetja prostora in časa. Strinjali smo se, da se je vselej potrebno odločiti, kaj bomo kartirali in kdaj je sploh smiselno uporabiti karto. Podobne dileme, na katere sem npr. sama opozorila v znanstveni razpravi za madžarsko revijo *Neohelicon* (2012/2013), se pojavljajo pri kartiranju literarnobesedilnih svetov, kjer omenimo problem vizualizacije literarnega dogajanja v časovnih razsežnostih, mobilnosti oseb, odnosov oseb in pripovedovalca do prostora. Za te potrebe karte niso najprimernejše orodje, kar je hkrati spoznanje, da jih ni smiselno uporabljati povprek in za prikazovanje vseh različnih vrst literarnozgodovinskih podatkov. Sodeč po zanimanju prostorsko usmerjenih disciplinarnih področij za umetnostne diskurze, bo morala literarna veda oz. njena literarnogeografska usmeritev našete dileme po vsej verjetnosti razrešiti sama ali v posvetovanju s kartografijo – pa tudi (socialno, ekonomsko, umetnostno) zgodovino, arhitekturo, sociologijo, etnologijo, psihologijo ... Zato največji prispevek delavnice po mojem ni bil v tem, da nas je globlje vpeljala v oblike, načine in možnosti kartiranja, ampak da je nakazala interdisciplinarne povezave, tj. česa (katerih vsebin in veščin) bi se morale posamezne discipline naučiti pri sorodnih ali bolj oddaljenih disciplinah ter kaj vsaka od disciplin lahko prispeva h kartiranju preučevanih pojavov in procesov.

Urška Perenič

Oddelek za slovenistiko FF UL
Inštitut za slavistiko Univerze na Dunaju